

Anmeldelser

Jens Evald: Frederik Vinding Kruse (1880-1963): En juridisk biografi

Jurist- og Økonomforbundets Forlag,
2005. 495 sider – hæftet. Pris kr. 498,00.

Frederik Vinding Kruse var fra 1914 til 1950 professor i formueret ved Københavns Universitet. Han betragtede sig selv som sin tids største retsvidenskabsmand. Men hans eftermæle lever ikke op til den opfattelse. Han har ikke sat sig store spor i retsvidenskaben. Han største indsats lå på ejendomsområdet, men selv på dette område fremstod hans opfatters allerede ved hans død som fortidige. På det praktisk-politiske plan fortjener han dog at blive husket for sin indsats på det byplanmæssige område, hvor han i 1930erne bl.a. var med til at sikre, at der i Københavns byggelov kom bestemmelser ind, som sikrede beboerne udendørs opholdssteder og legepladser til børnene. Han var også med til at fremme, at offentligheden fik lejlighed til at færdes i naturen. Alligevel kan man spørge om han var så betydningsfuld, at det er værd at læse en murstens- biografi? Det er det ikke, hvis man vil være klogere på retsvidenskab. Her kommer bogen ikke virkeligt i dybden. Men der er andet, der retfærdiggør læsning. Hans liv rummede to sammenvævede dramaer. Han var en udfordring for demokratiet. Og demokratiet bestod knap nok prøven. I al fald ikke lige efter befrielsen i 1945, hvor den tyske besættelses ophør for en tid gjorde Danmark til både et demokratisk og retsstatsligt galehus. Og det andet drama i hans liv var en langvarig kamp med den lige så selvbevidste, men yngre konkurrent Alf Ross. Det var en rivalisering mellem to oppustede professoregoer, som var ganske karakteristisk for universitetslivet. Paradokset er, at biografien efterlader indtrykket af, at demokraten Alf Ross i praksis var den mindst demokratiske af de to. Men også den mindst naive.

Striden mellem Vinding Kruse og Ross havde rødder tilbage til 1926, hvor Vinding Kruse var med til at forkaste Alf Ross' disputats. Ross måtte til Sverige for at få sin doktorgrad. Senere fik han dog ansættelse ved Det stats- og retsvidenskabelige Fakultet i Køben-

havn. Han synes aldrig før 1945 at have vovet et opgør med Vinding Kruse, selv om de to både fagligt og politisk var uenige. Både før og under den tyske besættelse fremsatte Vinding Kruse anti-parlamentariske ideer. Med eminent mangel for sans for det politiske opportune satte han det kraftigste angreb ind i 1944 i et kæmpeværk med titlen: »Det kommende samfund«, mens alle kunne se, at tyskerne var ved at tabe krigen.

Jens Evald kunne godt have gjort mere ud af at præsentere Vinding Kruses politiske ideer. Her skal de kort skitseres. Folkestyret med dets »talrige partikampe og klassekampe« havde ifølge Vinding Kruse »virket opløsende på selve ordenen og sikkerheden i samfundet«. Derfor var diktaturet opstået i mange stater. Kvaliteten af de parlamentariske forsamlingsforhandlinger var ringe og var blevet stadig ringere i takt med udvidelsen af valgretten. De politiske førere var gennemgående af ringe kvalitet. Lovgivningen var derfor i det store og hele sagligt set meget svag. Det førte også til et svag og sagligt ringe styre i administrationen og uforsvarlig overbelastning af de offentlige finanser. Særligt uheldigt var det imidlertid, at parlamentarikerne »blandede sig« i udenrigspolitikken – »et område, der både kræver en særlig sagskundskab, praktisk erfaring og en takt i fortrolighed og hemmeligholdelse, der ikke kan forventes af en forsamling«. Kruse ville afskaffe de politiske partier og deres »åndstyranni og ensretning gennem partipressen«. Han mente, at pressen misbrugte pressefriheden til fordummelse af folket og at det ikke gjorde noget om der røg en splint af den formelle pressefrihed. I stedet for folkestyret ønskede Vinding Kruse et ekspertstyre. Men han ønskede på den anden side at bevare den personlige frihed og ytringsfriheden. Han ønskede også retsbeskyttelse gennem uafhængige domstole. Han så et samfund hvor »videnskabens frie ånd« beherskede statslivet og pressen. Han skitserede derefter en ny forfatning, hvor staten skulle ledes af et sagkyndigt, rådgivende Rigsråd og en Rigsforstander, der enten blev udpeget af Rigsrådet eller af sin forgænger. Rigsforstanderen skulle vælges på livstid, dog kunne man i første omgang give ham en prøvetid

på fx 10 år for at kunne rette eventuelle fejl ved valget af rigsforstander.

Rigsrådet skulle vælges af 1) foreninger og organisationer, der organiserede embedsmænd og professionelle som amtmænd, dommere, politimestre, sagførere (advokater), læger, civilingeniører, lærere o. lign., 2) erhvervsorganisationer og 3) højere læreranstalter. Erhvervslivet skulle – efter korporativ inspiration – formentlig udgøre den største gruppe. Man kunne så overveje at bibeholde et rådgivende folkevalgt andetkammer for at fastholde en vis kontinuitet. Regeringen skulle dog bestemme, hvem der kunne opstille til det folkevalgte kammer.

Jens Evald gør med rette opmærksom på, at sådanne ideer var udbredt på ikke uvæsentlige dele af den danske højrefløj. Men han gør ikke meget ud af, at disse ideer var næret af den katolske kirkes korporationslære og havde bredt sig til meget store dele af Europa. Biografien gør dermed desværre for lidt rede for, hvor inspirationen til Kruses ideer kom fra.

Demokrater som Hartvig Frisch og Hal Koch gik ind i en kritik af Vinding Kruses synspunkter, som jo kan virke overdådigt naive. Frisch og Koch oprådte her som hædersmænd. De forsøgte sig med argumenternes kraft. Demokratiet var ikke for dem så helligt, at man ikke kunne føre en demokratisk debat om det. Det er let at se, at der kan stilles mange spørgsmål ved Vinding Kruses vision. Hvordan skulle man dog nå frem til et samfund, som det af Kruse ønskede, når nu de politiske partier allerede eksisterede? Vi skal huske, at på den tid var partierne klassebaserede, folkeligt dybt rodfæstede massepartier, ikke noget der ligner statsfinansierede reklamevirksomheder. Og hvordan forestillede Kruse sig, at den dømmende magt skulle blive en uafhængig statsmagt, når den stod over for en så stærk og autoritær forening af den lovgivende og udøvende magt? Endvidere var han mildest talt dubiøs i sit syn på ytringsfriheden.

I modstandskredse havde Vinding Kruse længe været betragtet som unational. Man mente også, at han var nazist. Det kom i marts 1945 til udtryk i det illegale blad Frit Danmark. Selvsagt var Vinding Kruse i ugerne efter befrielsen i sit livs mest sårbare position. Og så slog Ross infamt til i dagbladet »Politiken«. I juni 1945 beskyldte Ross ham for at være nazist. Ross hørte til de mange, der blev vældigt modige efter d. 5. maj 1945. Selv om Vinding Kruse senere blev renset

ved retten for angrebene i Frit Danmark var hans position og anseelse for altid svækket. Betegnelsen nazist klæbde til ham.

Biografien leverer en længere række eksempler på, at Vinding Kruse var en ærkedansk nationalist. Faktisk støttede han også modstandsfolk. Han var ikke antisemit og hans ideer adskilte sig også på andre måder fra nazismen, hvis forbryderiske karakter han nok ikke til fulde forstod. Egentligt oprådte han også i praksis i overensstemmelse med et frit og demokratisk åndsliv. Dog uden sans for, at besættelsestiden havde ændret og forringet vilkårene for den fri debat. Men han troede af et ærligt hjerte ikke på demokratiet, fordi »70 pCt af alle Mennesker er Middelbegavede eller Undermaalere«, som han skrev. Alf Ross var i øvrigt stort set enig med ham, når det gjaldt vurderingen af intelligensfordelingen i samfundet. Og man er ikke i tvivl om, hvor i spektret de hver især ville placere sig selv.

Bogen tegner et forstemmende billede af Alf Ross, som forfatteren tydeligvis ikke er en beundrer af. Men den tegner også et billede af, hvor let man kan blive underlig virkelighedsfjern (Vinding Kruse) og måske forblændet af rivalisering og nag på et universitet (Ross). Bogen handler om et kæmpego, der tabte til et andet kæmpego. Men den forsøger også at sige, at nu mange år efter har tiden været mindre nådig mod Ross. Meget af hans tankegods virker ifølge bogen nu goldt. For egen regning vil jeg dog gerne tilføje, at hans demokratiideer fortsat kan interessere. Om ikke af andre grunde, så fordi dansk statskundskab ikke siden har præsteret et arbejde, der i dybde tåler sammenligning med hans »Hvorfor demokrati« fra 1946.

Bogen er medrivende trods forfatterens lidt omstændelige og tørre form. Det farlige ved at skrive en sådan biografi er, at forsøget på at forstå den biografere let kommer til at ligne et forsvar for denne. Fristelsen til at ende i et forsvar er så meget desto større, når det handler om en person, som så oplagt blev uretfærdigt behandlet. At familien Vinding Kruse har læst og kommenteret manuskriptet kaster ikke det bedste lys over, at bogen i så beskeden grad præsenterer Vinding Kruse som *politisk* tænker. Og bogen kunne måske have været allermest dramatisk, hvis den havde været en dobbeltbiografi af Vinding Kruse og Ross. Her kunne den også have analyseret i hvilket omfang Ross, som demokratiteoretiker var inspi-

reret af/plagierede Joseph Schumpeter. Bogen er dog tankevækkende på mange måder. Personligt rammes jeg af en følelse, der ligner taknemmelighed over at være født i et land, hvor Grundtvig og janteloven har givet modvægt til universitetshovmod. Bogen minder os om, hvor skrøbeligt demokratiet egentlig er funderet også i Danmark. Den minder om de stærke udemokratiske holdninger, som trivedes helt frem til besættelsestidens slutning. Bogen kan også læses som endnu en bog om besættelsestidens problemstillinger – nu hvor vi er på så dejlig lang afstand af denne tid. Som statsminister Anders Fogh Rasmussen har vist det, er det nu langt lettere og næsten gratis at gøre sig klog på, hvad folk i datiden skulle have gjort. Men måske ville det være dristigere og mere aktuelt at tænke over, at ideer om stærk ledelse og erhvervsindflydelse også i dag nyder stor anseelse. Ikke mindst i universitetslivet. Hvorfor *ikke* demokrati på universiteterne? Og har åndsfrigheden det helt godt på de økonomiseramte universiteter? Det er værd at tænke over, mens vi giver hovedet en rystetur over Frederik Vinding Kruse.

Tim Knudsen
Professor ved Institut for Statskundskab, KU.

Bent Greve: »Velfærdssamfundet. Myter og Facts«

Hans Reitzels Forlag, København 2005, 180 sider

Debatten om vores velfærdssamfunds fremtid har længe været intens og vil sikkert kun blive stærkere, når Velfærdskommissionen afleverer sin slutrapport sidst i 2005. Bent Greves bog er et eksplicit forsøg på at kvalificere denne debat ved at diskutere en række standardopfattelser i debatten, som alle giver et alt for forsimplet udgangspunkt for debatten. Mere præcist tager Bent Greve fat i 10 emner, nemlig: frit valg af offentlige ydelser, negativ social arv, ældrebyrden, indvandring, arbejdsudbud, tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, ulighed, EU's påvirkning af den danske velfærdsstat, dansk deltagelse i Den Økonomiske og Monetære Union, og globaliseringens påvirkning af den danske velfærdsstat. I forhold til alle 10 punkter argumenterer Bent Greve for, at de populære opfattelser enten er direkte fejlagtige eller for unuancerede til at danne grundlag for beslutninger om velfærdssamfundets fremtid.

Bogens ærinde er meget velkomment. Alle samfundsforskere, der i et eller andet omfang har deltaget i debatten om velfærdssamfundet har oplevet, at der er en række mere eller mindre fejlagtige populære opfattelser, som er svære at komme til livs. Som helhed lykkes bogen med sit ærinde. Hvis dens indhold blev almindelig visdom, ville vi have en mere kvalificeret debat om velfærdsstaten. Bogens svaghed er nok, at den tager et så bredt spektrum af emner op. Det fremgår af bagsiden af bogen, at den skal kunne læses af alle, og afhængigt af, hvad man lægger i det, kan man nok tvivle lidt i forhold til nogle af kapitlerne, som f.eks. kapitel 5 om arbejdsudbudet. Det kræver en vis erfaring at fordøje alt den statistiske information, der findes i kapitlet. De relativt mange emner, der skal behandles på kort plads, kommer således til at spænde lidt ben for bogens pædagogiske ambition.

Givet bogens form, er der ikke plads til de sædvanlige akademiske forbehold, men alligevel fremstår bogen til tider også lidt for skråsikker. Jeg er ikke sikker på, at Velfærdskommissionen på alle punkter ville være enig med Bent Greve, og det havde måske været værd i hvert fald et par steder, at trække sådanne uenigheder frem i lyset, uanset bogens overordnede ærinde. F.eks. ville Velfærdskommissionen næppe have fremlagt diskussionen om ældrebyrden i kapitel 3 på samme måde. Bent Greve gør en del ud af, at den økonomiske vækst betyder, at vi fremtiden vil være væsentlige rigere end i dag, og der dermed er råd til de flere ældre. Velfærdskommissionen understreger, at problemstillingen omkring de flere ældre ikke handler om, at vi ikke vil være rigere i fremtiden end i dag, men er et fordelingsspørgsmål mellem ældre og de arbejdende i fremtiden. Man kan også overveje, hvor de 10 påstande om velfærdssamfundet som Bent Greve diskuterer, egentlig kommer fra. Hvem har f.eks. hævdet, at den negative sociale arv kan fjernes?

Uanset disse diskussionspunkter er Bent Greves bog et velkomment indlæg i en debat, som han har meget at bidrage til.

Christoffer Green-Pedersen er professor mso. ved Institut for Statskundskab Aarhus Universitet

Torben Tranæs og Klaus F. Zimmermann (eds.): Migrants, Work and the Welfare State, with contributions by Thomas Bauerr, Amelie Constant, Horst Entorf, Christer Gerdes, Claus Larsen, Niels-Kenneth Nielsen, Poul Chr. Matthiessen, Marie Louise Schultz-Nielsen og Eskil Wadensjö

Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2004, ISBN 87-7838-774-4, 436 sider. 298 kr.

En af de utallige vandrehistorier om økonomer fortæller om to af slagsen, der mødtes til en konference. De var gamle venner, så den ene starter venligt samtalen med at spørge: »How is your wife?«. Hvortil den anden – åbenbart let distræt – svarer: »Well, compared to what?«. Selv om anekdoten måske mest sigter til idéen om »alternativomkostninger«, som enhver økonom får banket ind i hovedet fra første studieår, peger den også bredere på det erkendelsespotentiale, som der ligger i den komparative metode. Først ved at sammenligne to eller flere lande, organisationer, politikområder – eller hvad det nu kan være – får man blik for de betydningsfulde variationsmuligheder og sammenhænge, der samtidig giver en dybere forståelse af undersøgelsesobjekterne hver for sig. En af de store forskningsmæssige gevinster ved EU har netop været, at de forskellige europæiske forskningsprogrammer gennem deres krav om grænseoverskridende samarbejde har fremtvinget stadig mere komparativ forskning.

Men nogle kan også gå selv, uden støtte fra EU. Bogen om indvandring, arbejde og velfærdsstat er et eksempel herpå. Den afrapporterer resultatet af et omfattende samarbejde mellem Rockwool Fondens Forskningsenhed og et tysk institut for arbejdsmarkedsforskning (Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit (IZA) i Bonn). Begge institutter kan trække på en omfattende erfaring med analyser af migration og integration. I det foreliggende projekt består det empiriske brændstof især af parallelle surveys gennemført i Danmark i 1999 og 2001 og i Tyskland i 2002.

Efter et indledende oversigtskapitel er bogen opbygget af ti tematiske kapitler og en sammenfatning. Alle temakapitlerne er opbygget efter en strikt komparativ skabelon, hvor danske og tyske data sammenlignes og diskuteres – i de fleste tilfælde af et dansk-tysk forfatterteam. Sammenlignet med mange andre antologier, der afrapporterer fra grænseoverskridende forskningsprojekter, er komparationen altså trukket helt til bundlinien i de enkelte forskningsbidrag.

Temaerne for de enkelte kapitler er næppe overraskende for de læsere, der har fulgt forskningsområdet igennem årene. Efter en detaljeret oversigt i kapitel 2 over dansk og tysk immigrationspolitik, følger tre temakapitler om indvandrernes uddannelsesbaggrund, beskæftigelse og incitament til jobsøgning. De følgende to kapitler fokuserer på temaer om indvandrernes indkomster og indvandrere som selvstændige erhvervsdrivende. Herefter følger tre kapitler om offentlige indkomstoverførsler til indvandrere, om indvandreres kriminalitet og om indvandreres generelle samspil med de offentlige budgetter. I det sidste af temakapitlerne diskuteres det aktuelle emne om effekterne af indvandring på ledighed og lønninger i modtagerlandet. De fleste af kapitlerne trækker i høj grad på de nævnte surveys, der gennemlyses statistisk. I nogle tilfælde suppleres med data fra administrative registre.

Med det omfattende og detaljerede materiale, som fremlægges og analyseres, vil det føre for vidt at opregne hovedresultater fra de enkelte kapitler. Her må henvises til selvstudier af bogen, eller for den travle læser, til Forskningsenhedens nyhedsbrev fra Oktober 2004, hvor resultaterne opsummeres af forskerne og kommenteres af tre politikere (se www.rff.dk). Blandt de resultater, som står klare i hukommelsen, er pointen om, at de ikke-vestlige indvandrere der kommer til Danmark er dårligere uddannede og har mindre erhvervs erfaring ved ankomsten, end det er tilfældet for Tyskland. En sammenligning af de resultater, som integrationspolitikken har opnået, må medtænke dette forhold. En anden observation er, at indvandringen ikke synes generelt at påvirke ledigheden negativt for danskere i de områder, hvor der bor mange ikke-vestlige indvandrere. Derimod modtager ikke-vestlige indvandrere lønninger og indkomst som selvstændige, der er klart lavere end for danskere – uden at forskellen kan forklares med målbare forhold som alder, uddannelse og lignende. Umiddelbart kunne man tro, at lønningerne for danskere også var lavere ved en høj andel af ikke-vestlige indvandrere, men de målte effekter på lønningerne er meget usikre. Forfatterne må konstatere, at »further research is needed«.

På baggrund af over 400 tætskrevne sider med analyser, tabeller og grafer kan det forekomme upassende at påpege lakuner i det omfattende projekt, som de to forskningsinstitutter afrapporterer i deres fælles bog. Men det er dog slående, at hele efterspørgselssiden af arbejdsmarkedet er inddraget i meget begrænset omfang. Spørgsmålet om uddannelse og kvalifikationer

bliver set fra udbudssiden. De ændrede kvalifikationskrav, som stilles af nye organisations- og ledelsesformer i virksomhederne bliver stort set ikke diskuteret. Måske derfor kommer hele problemfeltet om forskellige former for diskrimination spændende fra det bløde krav om »sociale kvalifikationer« til den mere åbne racediskrimination ikke i spil – bortset fra den ovenfor nævnte konstatering af, at en del af lønforskellen mellem indvandrere og andre beskæftigede ikke kan forklares ved målbare forhold som uddannelse og alder. Tilsvarende behandles spørgsmålet om unge indvandreres mindre brug af erhvervsfaglig uddannelse i Danmark uden overvejelser om de særlige problemer, som de ikke-vestlige indvandrere og efterkommere har med at finde praktikpladser i det danske system. Et tredje tema i integrationsdebatten, som behandles mere sporadisk, er spørgsmålet om fordele og risici ved ghettorisering af indvandrergrupperne.

I høj grad er prioriteringerne i analysen således præget af forfatternes ståsted i en kvantitativt orienteret økonomisk forskningstradition. Dette skal i sig selv ikke lægges dem til last, men blot medtænkes ved læsningen af deres i øvrigt meget detaljerede og omhyggelige analyser. To yderligere begrænsninger ved rapporten skal også nævnes. Den ene er, at de anvendte surveys ikke omfatter indvandrere som sådan, men indvandrere fra et antal ikke-vestlige lande. Dette er naturligvis indlysende for fagfolk, men bliver let overset i den offentlige debat. Samlet omfatter det danske survey ca. 3.200 respondenter med en besvarelsesprocent på ca. 60 procent. Den tyske undersøgelse havde ca. 5.700 respondenter med en svarprocent på 44 procent. For nogle spørgsmål (f.eks. om indkomst) var besvarelsesprocenten betydeligt lavere. Forfatterne redegør omhyggeligt for disse bortfaldsproblemer og deres håndtering af dem, men det er svært ikke at sidde tilbage med en fornemmelse af, at nogle af de komplekse statistiske analyser af især indkomstforhold hviler på et begrænset materiale. Sammenligningerne mellem de danske og de tyske datasæt kompliceres i øvrigt yderligere af, at afgrænsningerne af indvandrere og efterkommere i den danske og den tyske undersøgelse ikke er sammenfaldende som følge af, at der i Tyskland kun kan anvendes statsborgerskab som kriterium for indvandrerstatus. Naturaliserede indvandrere indgår derfor ikke. Metodisk understøtter projektet således den erfaring, at det ikke er noget let opgave et opbygge datasæt, som er sammenlignelige på tværs af selv nærtstående lande.

Hvad kan politikerne så lære af alle disse mange tal og analyser? Efter læsningen af de inviterede politikerkommentarer i Forskningsenhedens nyhedsbrev fra oktober 2004 er det slående, men næppe overraskende, at politikerne hæfter sig ved de konklusioner, som bedst passer ind i deres eksisterende verdensbillede. Daværende integrationsminister Bertel Haarder er optaget af bogens påpegning af de begrænsede økonomiske incitamenter for indvandrere til at søge arbejde, men fremhæver i øvrigt, at det har regeringen gjort noget ved siden interviewundersøgelserne fra 1999 og 2001! Ligeledes daværende formand for Socialdemokratiet Mogens Lykketoft påpeger i sit indlæg betydningen af forskning og uddannelse (»human kapital«), men fremhæver også, hvorledes bogens kapitel om indvandrere og kriminalitet tager »social kapital« med på listen over forhold, der spiller en rolle for integrationsprocessen. Begge politikere fremhæver bogen som en »frugtbar kilde til ny viden« og »et værktøj, der vil blive brugt af politikerne i fremtiden«.

Det er der grund til at være enig i. Der er bestemt tale om en imponerende forskningsindsats, der dokumenterer en række interessante og vigtige ligheder og forskelle mellem indvandrernes situation på de to arbejdsmarkeder – og dermed også generelt fremmer forståelsen for både den danske og den tyske integrationspolitik. Bogens redaktører opsummerer resultaterne med at fremhæve, at Tyskland er i stand til at tiltrække flere arbejdsmarkedsparate indvandrere og til at få dem i beskæftigelse, og at Tyskland også har mere at tilbyde til indvandrere, som vil blive selvstændige. Danmark har relativt flere indvandrere på offentlig forsørgelse, men giver en bedre løn til de beskæftigede og tilskynder generelt indvandrere til at uddanne sig – dog med undtagelse af erhvervsuddannelserne. Resultaterne viser også, skriver redaktørerne, at begge lande kunne have god nytte af at benytte mere pro-aktive metoder til at rekruttere og integrere indvandrere på arbejdsmarkedet. Hvad disse metoder skulle gå ud på, er dog ikke ganske klart for læseren. Det man savner mest, når bogens 1,1 kg. lægges til side, er derfor ikke flere kvantitative analyser af indvandrernes uddannelses- og indkomstforhold, men nogle afsluttende bud fra forskerne på konkrete handlemligheder til at forbedre integrationen af indvandrere.

Per Kongshøj Madsen, Professor, cand.polit.
Center for Arbejdsmarkedsforskning
Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning
Aalborg Universitet

**Per Carlsen og Hans Mouritzen,
Danish Foreign Policy Yearbook 2005**

København, DIIS, 2005, 192 sider, pris kr. 100.

Dansk Institut for Internationale Studier har traditionen tro udgivet en årbog om dansk udenrigspolitik, og igen er der så lejlighed for alverdens observatører til at gøre sig bekendt med en velstruktureret og spændende orientering om rigets udenrigspolitiske tilstand. Årbogen er skåret efter en velkendt skabelon: direktøren for Udenrigsministeriet, Friis Arne Petersen, åbner med et overblik over dansk udenrigspolitik, et hold forskere kaster et kritisk blik på dele af denne politik, og slutteligt præsenteres en slags database af primære kilder: en række nøgledokumenter (ti taler og to skrevne artikler af danske ministre) samt tal for udenrigspolitikens økonomi og popularitet (sidstnævnte i form af meningsmålinger). Det fungerer godt, og bogen kaster lys over mange af de facetter, som dansk udenrigspolitik indeholder. Især kontrasten mellem det faktuelle og det kritiske (direktøren og databasen vs. forskerne) er bogens stærke side og en kilde til inspiration.

De mest overordnede betragtninger, man kan og bør komme med, gælder bogens format og evne til at nå et større publikum. Der er ingen tvivl om, at bogen når ud til folk som mig, forfatteren af denne kritik – folk som er vant til at læse om udenrigspolitiske og internationale begivenheder på akademisk niveau. Men det drejer sig vel også om et mindre hold i det store billede, og spørgsmålet er, om det er godt nok.

Med inspiration fra de årbøger og oplysningsværker, som andre landes udenrigspolitiske institutter udgiver, var det måske en idé at revidere præsentationen af de officielle kilder i bogen, dvs. direktørens fremstilling og databasen af taler og artikler. Der er ikke noget at sætte fingeren på i disse kilder: databasen bygger overordnet på politiske synspunkter, og direktørens fremstilling er en udenrigspolitisk *tour de force*, som kun rigtige insidere kan fortælle den.

Til gengæld snyder det lidt, når årbogen præsenterer direktørens fremstilling i »kapitel 1«, hvor forskernes artikler også er at finde, mens de øvrige officielle kilder findes i de senere kapitler 2-4. Der er vel tale om officielle kilder, som skulle grupperes sammen. Friis Arne Petersen er i al fald ikke i tvivl om, at han repræsenterer den danske stat, når han gentagne gange skriver, at Danmark tror dit og mener dat.

Årbogen ville vinde i overblik, hvis den grupperede de officielle kilder, tematiserede dem, og gjorde mere ud af den grafiske fremstilling. Friis Arne Petersens artikel kunne stå som den er, og den fremhæver en række emner eller temaer: udviklinger i EU, FN, kampen mod terrorisme, Mellemøsten, det transatlantiske forhold og Asien. Herefter kunne årbogen gøre mere ud af at danne overblik over officielle kilder – taler, artikler, lovgivning og nøgletal – indenfor hvert enkelt tema. Eksempelvis kunne den i forbindelse med EU fortælle os om de afgørende politiske deklamationer, Danmarks økonomiske bidrag af diverse art, meningsmålinger, folketingsbeslutninger og -debatter, deltagelse i EU aktioner og operationer rundt omkring i verden, osv. En del af disse oplysninger kunne præsenteres i oversigtsform – så som tabeller, grafer, og kort.

En sådan årbog ville appellere til et større publikum og givetvis have potentiale til at blive et opslagsværk for diplomater, gymnasieelever og alt, hvad der ligger mellem de to grupper. Det kræver dog formentlig, at årbogen bliver tilført nye ressourcer, for det er ikke gratis at have assistenter til at indsamle og ajourføre de data, som redaktørerne skal benytte sig af i en sådan fremstilling. Men det kunne være investeringen værd.

Tilbage står de kritiske indlæg fra forskerholdet, som kunne vinde lidt i synlighed, hvis de blev placeret i kontrast til de officielle kilder. Det er dog ikke fordi, de mangler noget i argumentationen. Der er tre artikler, og de behandler hhv. den brede Europa-politik, Danmarks militære engagementer, og Danmarks tilslutning til en bredere international Holocaust politik.

Den første artikel er skrevet af Daniel Hamilton fra SAIS i Washington. Artiklen plæderer for et nyt engagement fra Vestens side med henblik på at forandre hele Europa – at føre kontinentets ydre regioner og lande ind i kredsen af etablerede demokratier. Der er flere grunde til, at Vesten bør gøre dette, skriver Hamilton. For det første fordi vi kan. Denne evne er en del af det, som Hamilton kalder »the transformative power of the transatlantic partnership itself«. For det andet fordi det vil give Vesten en ny politisk vision at arbejde efter, og dermed ville vi kunne træde ud af den øjeblikkelige krise, hvor Vestens retoriske solidaritet akkompagneres af handlingslammelse. Endelig vil det også give konkrete fordele. Hele den euro-asiatiske region ville blive fredeligere, og det vil skabe en

geografisk ramme af stabilitet for den moderniseringspolitik, som både europæiske lande og USA forsøger at føre i Mellemøsten.

Ved at kigge på det transatlantiske-nordiske-baltiske samarbejde udleder Hamilton ti retningslinier for det nye engagement i det brede Europa. Denne nordiske prisme er ikke kun valgt for at glæde de danske redaktører: regionen bygger på en række unikke partnerskabs- og naboskabsaftaler, som kan tjene til inspiration for en mere fredelig udvikling andre steder.

Hamilton's sigte falder godt i tråd med dansk politik: et meget bredt europæisk samarbejde, som baseres på et stærkt transatlantisk partnerskab. Naturligvis vil visionen vække bekymring hos de kræfter, som arbejder for at skabe et snævrere institutionelt samarbejde og dermed en løftestang for en autonom europæisk stemme i stormagtspolitikken, men denne debat finder vi ikke hos Hamilton.

Mikkel Vedby Rasmussen tager i den anden artikel fat på den danske forsvarsaftale fra 2004 og det militære engagement i Irak, og især kaster han sit blik på »tortur-skandalen« i Camp Danevang – som måske alligevel ikke er en tortur-skandale – og betydningen for Danmarks evne til at bruge sit nye militære instrument. Det er givet, qua forsvarsaftalen, at Danmark skal have flere styrker at sende til fjerntliggende lande og dér kæmpe for vores værdier. Men nu hvor værdier ikke direkte knytter sig til fædrelandets territorium, bliver de sværere at definere og dermed en kilde til politisk strid. Det er denne strid, vi får indblik i via tortur-skandalen, og Vedby Rasmussen rejser spørgsmålet, om militæret fremover vil stole på de politiske overordnede, når soldaterne står i et fjendtligt miljø og selv skal udforme missionen. Hvis ikke, så er det fordi, de er politisk skræmte, og så bliver det et spagt militært instrument, vi står med, trods mange nye investeringer i det.

Danmark har altså brug for en god og grundig debat om vores strategiske og militære politik, skriver Vedby Rasmussen, og det ville være forkert at pakke emnet ind i konsensuspolitik, som det er tendensen her i landet. Splittelsen mellem de, som tror, at danske værdier kan promoveres blandt andet med militære midler, og de, som tror, at militære midler korrumpere selv samme værdier, er reel, og den skal frem i lyset og debatteres.

Artiklen indikerer, at vi faktisk har et valg – når vi altså har fået debatteret vores værdier – og at dette valg burde informere vores politik. Men er det rigtigt? Er politikken og også værdi-debatten ikke i høj grad drevet af internationale forhold, som vi knap kontrollerer, og som en holdbar værdi-debat nødvendigvis må bygge på? Her kunne man fristes til at henvise til det faktum, at alle NATO lande nu i over ti år har arbejdet hen imod at få flere professionelle soldater à la USA, og det til trods for, at disse lande har forskellige sæt af værdier. Ville debatten herhjemme være tjent med at begynde med spørgsmålet om »hvordan« frem for det (måske) illusoriske »om«?

Fælles tendenser indenfor Europa og transatlantisk divergens er de underliggende temaer i den tredje artikel forfattet af Uffe Østergård. Emnet er politiske systemers evne til at anerkende humanitære katastrofer – især folkemord – og se egen skyld deri frem for bare at skyde skylden på andre. Og denne evne er stigende i Europa, hvilket Østergård finder stærkt opmuntrende. Især drejer det sig om Holocaust under Anden Verdenskrig og det faktum, som altså i stigende grad anerkendes, at folkemord i den periode ikke bare var en tysk specialitet.

Østergård skitserer udviklingen via den *Task Force* for Holocaust hukommelse, som Storbritannien, USA og Sverige søsatte i 1998, og som siden er blevet et større projekt – en *Stockholm process* drevet, som navnet siger det, af Sverige – med opbakning fra mange lande. Danmark får lidt på puklen for at være kommet sent med i processen, men vigtigere er det, at vi her ser, ifølge Østergård, reetableringen af europæiske værdier. Disse var i krise fra 1930erne til op i 1960erne, men nu er de tilbage i centrum, fordi vi har lært, at værdierne er tveæggede – de kan føre til Auschwitz lige så vel som demokrati og velfærd – og derfor skal gøres til genstand for en ny slags »moralpolitik«, som skal uddanne nye generationer og hindre skredet tilbage mod totalitarismen.

Så langt er det enkelt at være enig med Østergård. Men så kommer konklusionen, som bygger på det påståede faktum, at USA og Europa er drevet fra hinanden, og at USA som krigsguden Mars er arrogant og mere militaristisk end godt er, mens Europa som Venus har indset visdommen og frugten af moderation og samarbejde. Mars og Venus blev i sin tid introduceret af Robert Kagan i hans forsøg på at fremme neokonservativ tænkning. Det er lykkedes så godt, at

modstandere af denne tænkning, som Østergård, køber stereotyperne Mars og Venus med hud og hår i et forsøg på at ombytte rollerne: Kagans helt er Mars; Østergårds er Venus. For eksempel skriver Østergård, at USA's geografi holdt dem isoleret fra Europa's mørke tid, og at USA derfor ikke har »lært« lektien, som Europa til gengæld har det. Østergård mener altså ikke, at de mange døde amerikanske soldater i verdenskrigen for alvor har markeret den amerikanske kollektive hukommelse, og derfor er amerikanerne ikke lige så kloge som europæerne. Kagans forenkledede forestillingsverden er altså også den verden, som Østergård vælger at slå sine folder i, og det er måske underholdende men lidet oplysende.

Alt i alt er de tre artikler spændende og tankevækkende. Især er det tankevækkende, at Hamilton's tro på det transatlantiske partnerskabs »transformative power« står i modsætning til Østergårds transatlantiske pessimisme, mens Østergård arbejder med et sæt rimelig fast definerede værdier – de europæiske – i kontrast til Vedby Rasmussens kortlægning af værdi-splitelse i Danmark, som vel også er en del af Europa. Tidens store spørgsmål bliver altså ikke besvaret i denne årbog: findes Vesten stadig, og hvori består den? Til gengæld er der god inspiration at hente.

Sten Rynning
Lektor, Institut for Statskundskab,
Syddansk Universitet

Sture Näslund: »Välfärd under Polstjärnan.

Nordbornas väg till tryggheten«

Hjalmarson & Högber, Stockholm,

ISBN 91-89660-88-9, 274 sider.

Forlagets cirkapris 259 sek. (I Sverige er bogprisen som bekendt fri)

Måske er der ikke så mange ligheder mellem de nordiske lande, som det fremgår af skåltalerne ved festlige lejligheder, men de har dog alle en eller anden form for tilstræbt velfærd, selvom det vil være at tage munden for fuld at kalde dem velfærdssamfund. Der-til er manglerne for iøjnefaldende.

Forfatteren, der i en lang årrække har været Sveriges Radios nordiske medarbejder, har fået den gode idé at drage en række paralleller mellem de fem landes socialhistorie og lovgivningen på det sociale område,

og hans konklusion på den aktuelle situation er, at fortidens løft, der var båret af indignation og sand vilje til at gøre hverdagen bedre for småkårsfolk, er afløst af egoistiske og økonomiske overvejelser. Det ideale er skubbet til side; kroner og ører fylder det hele spektrum.

Indsatsen for at skabe rimelige vilkår for den nederste del af samfundet i de nordiske lande har en hundredårig historie og var vel fra begyndelsen inspireret af den tyske kansler Otto von Bismarcks kyniske tanker om at undgå uro i de industrielle produktionsled gennem en sociallovgivning, der hjalp i sygdomstilfælde, og når man blev gammel. Men i 1930'erne tog udviklingen fart; i Danmark med det berømmelige Kanslergadeforlig i 1933, i Sverige med Per Albin Hanssons succesbrug af begrebet »Folkhem«.

Det var forbindelsen mellem arbejder- og bondepartierne, som lagde grundlaget for en afvisning af klassekamp til fordel for fællesskab. I det gode hjem hersker der lighed, omtanke, samarbejde og hjælpsomhed, som Per Albin Hansson sagde i den svenske Rigsdag i 1928. Det er rugbrødsord, som indbyder til samtale og er langt fra klassekampens vajende faner og løftede knive.

Begrebet velfærd er naturligvis omstridt. Hvilken grad af indtjening, boligkvalitet, forsorg og uddannelsesmuligheder skal der være i et samfund, før man kan sætte dette kvalitetsstempel på? Kravene i dag er selvfølgelig langt fra de tanker, den engelske William Henry Beveridge gav udtryk for i den rapport, som bærer hans navn, og som efter den anden verdenskrig dannede grundlag for Clement Attlees labourpolitik og inspirerede f.eks. den norske regering, der befandt sig i England under krigen.

Svaret er ikke enkelt. Det er lettere at sige, hvad velfærd *ikke* er. Näslund har opsøgt en lang række mennesker, som på egen krop har oplevet forholdene, dengang man i hvert fald ikke kunne tale om noget folkhem. De boede i deres barndom i usle hytter med fugt ned ad væggene, masser af snotnæsedunger, ringe plads og bekymring for mad i munden og tøj på kroppen. Nogle af de interviewede har selv som politikere og fagforeningsfolk bidraget til, at ændringerne blev så markante. Bekymringen for manglen på mad og brændsel er afløst af tunge tanker om, hvor man skal parkere bilen.

I takt med den udvikling er der så, efter brobyggernes opfattelse, sket et glid væk fra begrebet solidaritet til egoisme. Enhver er blevet sin egen lykkes smed på trods af, at der stadig er et voldsomt behov for at solidariser sig med de nederste grupper. For de er der trods den sidste menneskealders voldsomme løft: De hjemløse, enlige mødre, alkoholikerne, narkomanerne, visse indvandregrupper. For dem er der ikke tale om noget folkehjem. De nordiske velfærdslande har udviklet sig til totredjedeles samfund. Det vil sige, at de fleste klarer sig fint på alle områder, og så er der altså en »restgruppe«, der får stadig større afstand til førerfeltet.

Näslunds let tilgængelige og bredt oplysende bog er ikke bare en succeshistorie om de nordiske landes tryghedsskabende politik gennem menneskealder. Den er også et memento om, at velfærd ikke er et statisk begreb. Der skal hele tiden tænkes nye tanker for, at ordet ikke bare er et, der bruges i landenes udstillingsvinduer for turisternes skyld, men noget der er virkelighed og dagligdag.

Carl Otto Brix,
cand. mag i historie

Politisk interesseret?

Læs netavisen Altinget.dk

Netavisen Altinget.dk udgiver nyhedsbreve/portaler til målgrupper med særlig politisk interesse:

Altinget | Christiansborg, Altinget | Fødevarer, Altinget | Miljø,
Altinget | Sundhed og fra september Altinget | Integration.

Vi bringer nyheder, meningsmålinger, portrætter og debatartikler skrevet specielt til politikere, embedsmænd i stat, regioner og kommuner, organisationer, informationskonsulenter, journalister, forskere, studerende og biblioteker. Læses og anbefales af alle partier.

Abonnement?

Besøg www.altinget.dk, ring til kundeservice 33 92 13 23
eller mail adm@altinget.dk